

постійно відстежувати тенденції та можливості для модифікації схем. Надзвичайно важливою є також результативність діяльності вітчизняної системи фінансового моніторингу в напрямі боротьби з відмиванням через страховий бізнес доходів одержаних злочинним шляхом.

1. Рейтинг страхових компаній за рівнем податкового навантаження нижче 1% від валових страхових премій. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dpa.gov.ua>.

Типології легалізації злочинних коштів в Україні в 2004–2005 роках. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sdfm.gov.ua>.

EU Financial services: insurance. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epp.eurostat.ec.europa.eu>.

УДК 338.43

О.О. Жовтанецька,
О.І. Руда

МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В СФЕРІ АГРОПОЛІТИКИ ТА ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Розглянуто механізми державного регулювання агропромислового виробництва та їх застосування для розв'язання проблем аграрної політики України. Запропоновано комплексне використання цих механізмів для забезпечення продовольчої безпеки.

Ключові слова: механізм державного регулювання агропромислового виробництва, продовольча безпека, кредитна система, кооперативи.

Рассмотрены механизмы государственного регулирования агропромышленного производства и их применения для решения проблем аграрной политики Украины. Предложено комплексное использование этих механизмов для обеспечения продовольственной безопасности.

Ключевые слова: механизм государственного регулирования агропромышленного производства, продовольственная безопасность, кредитная система, кооперативы.

We consider the mechanisms of state regulation of agricultural production and problems of using it in their application to problems of Agrarian Policy of Ukraine. We offered an integrated use of these mechanisms to ensure food security.

Key words: mechanism of government control of agroindustrial production, food safety, credit system, cooperative stores.

Постановка проблеми. У світовій практиці більшості держав аграрна політика спрямована на максимальне забезпечення власного населення необхідною кількістю продуктів харчування і створення великих та гарантованих запасів продовольства. Багато країн світу спеціалізуються на виробництві продукції для реалізації як на внутрішньому, так і зовнішньому ринку, адже продукти харчування належать до найцінніших ресурсів людства, оскільки вони задовольняють вкрай життєво необхідні і повсякденні потреби населення, без яких його існування неможливе. Ось чому стан і розвиток продовольчої сфери, яка виробляє продукти харчування, її продуктивність, висока стабільність, екологічна стійкість і економічна ефективність є основним критерієм розвитку людської цивілізації. Звертаючи увагу на винятковому значенні і незамінності продуктів харчування, їх наявному обсягу, балансі й асортименті та рівні забезпеченості ними населення, продовольчий достаток стає не тільки індикатором рівня розв'язання продовольчої проблеми, але й наріжним каменем, на якому базується національна безпека держави. Отже, аграрна політика в Україні повинна охоплювати комплекс проблем, для розв'язання яких потрібно крім ринкових механізмів застосовувати ще й механізми державного регулювання, про що свідчить світова практика ведення агропромислового виробництва та забезпечення продовольчої безпеки.

Стан дослідження. Питання використання механізмів в агропромисловій сфері для збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції та продуктів харчування з метою забезпечення продовольчої безпеки розглядається багатьма вченими-економістами. Зокрема такими науковцями, як П.Т. Саблук, О.М. Шпичак, М.Б. Зубець, В.В. Юрчишин, П.П. Борщевський, І.І. Лукінов, О.Д. Гудзинський, В.Я. Массель-Веселяк, О.О. Школьний, М.Я. Дем'яненко, С.М. Кваша. У їх працях висвітлюється проблема застосування окремих механізмів державного регулювання агропромислового виробництва. Використання цих механізмів доцільно розглянути в комплексі, оскільки це дало б можливість більш ефективно їх застосовувати для успішного функціонування системи агрополітики та продовольчої безпеки.

Мета статті – розкрити механізми державного регулювання агропромислового виробництва і показати їх комплексне використання для збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, створення значного її експортного потенціалу та забезпечення продовольчої безпеки.

Виклад основних положень. Оскільки Україна визнана як держава з ринковою економікою, то аграрна політика, яка є складовою

економічної політики, повинна б здійснюватися ринковими механізмами. Для того, щоб перетворити сільське господарство у високоінтенсивну, індустріалізовану і високорентабельну галузь, здатну виробляти достатню кількість продукції для повного забезпечення населення продуктами харчування, промисловість – сировиною, а зовнішню торгівлю – експортними товарами, крім ринкових механізмів, потрібно застосовувати державні регулятори, які використовують всі країни світу, навіть з найрозвиненішою ринковою економікою. Державне регулювання агрополітики та продовольчої безпеки включає такі механізми: цінове регулювання, організаційний механізм, податкові, кредитні і страхові інструменти та митну політику.

Цінове регулювання особливо актуальне в тій ситуації, яка склалася на українському продовольчому ринку в 2009 р. Так, за даними Міністерства аграрної політики ціни на продукти харчування та безалкогольні напої протягом 2008 р. підвищилися на 24,5%, а протягом 2009 р. відбулося підвищення цін на 10,9%. Якщо порівнювати підвищення цін у останній місяць 2008 р. та 2009 р., то ціни в грудні 2009 р. підвищилися на 1,7%, а у грудні 2008 р. на 1,1%.

Індекс споживчих цін на всі товари і послуги у 2009 р. становив 112,3%, а у 2008р. – 122,3%., а у грудні 2009 року – 100,9% (102,1%) [10].

Найкритичніша ситуація з цінами на цукор. Схема державного регулювання цін практично в усіх країнах з розвинутою ринковою економікою приблизно однакова – це встановлення звичайно верхніх і нижніх меж коливання цін та індикативної або умовної ціни, яку держава намагається підтримувати. При цьому застосовується скупка або продаж продукції нешвидкого псування в цілях товарної інтервенції та підтримки бажаного рівня цін.

Звідси введення прямого планування обсягів виробництва з переходом на контрактну систему договорів із сільськогосподарськими виробниками. На практиці можливим є застосування двох варіантів – підписання контрактів з обмеження посівів даної культури і виведенням цієї землі з обороту з відповідною компенсацією, або введення прямого квотування обсягів виробництва.

Ще у 2006 і 2007 роках в Україні виробляли цукру з надлишком до потреби і не знали, куди його подіти, бо й за кордоном його ніхто не хотів брати, а тут раптом – дефіцит. Тобто за два роки країна опинилася у збитку.

А на світовому ринку цукру ситуація день у день стає все сприятливішою для його виробників. Однак у зв'язку з тим, що значна частина цукру-сирцю переробляється на біоетанол, став відчутнішим де-

фіцит продовольчого цукру. Також далися взнаки несприятливі погодні умови в країнах, які виробляють тростину. Вартість цукру з тростини та цукрових буряків протягом року, що минає, зросла відповідно на 70 та 50 відсотків. У країнах ЄС ціна бурякового цукру становить 1300 євро за тону, в Росії та Молдові – майже 1000 доларів, а в нас – 650–700 доларів за тону. Тобто перед Україною відкриваються закордонні ринки, а це в умовах кризи має величезне значення, бо дає змогу поповнити валютні запаси держави. Але виходити на ринок немає з чим.

Максимальна закупівельна ціна застосовується саме для припинення зростання індексу цін виробників сільськогосподарської продукції над загальним індексом цін за відповідний період цінового регулювання [14].

Цінове регулювання дає можливість забезпечувати не тільки внутрішньодержавні цілі, а його механізм, шляхом застосування митного регулювання, створює протекціоністську політику в зовнішньоекономічній діяльності, яка проявляється в захисті внутрішніх ринків та вітчизняного сільськогосподарського виробника.

Забезпечення доступних споживчих цін базується на виробництві достатньої кількості сільськогосподарської продукції, що в свою чергу залежить від організації самого сільськогосподарського виробництва. Тому тут важливе місце мають організаційні механізми регулювання системи агрополітики та продовольчої безпеки. Суть цих механізмів полягає в удосконаленні земельних і майнових відносин, розвитку різних форм господарювання. Відтак економічні реформи необхідно проводити саме у цьому напрямі. Але провідне місце у здійсненні економічної політики, на нашу думку, має зайняти кооперація, яка являє собою процес добровільного об'єднання селян в організації виробництва, переробки і збуту сільськогосподарської продукції. М.І. Туган-Барановський визначив кооператив як підприємство декількох осіб, що з доброї волі об'єдналися, яке має своєю метою не отримання найбільшого прибутку на витрачений капітал, а, навпаки, збільшення через спільне господарювання трудового доходу своїх членів, або зменшення їх видатків [13].

Без обслуговуючих кооперативів взагалі неможливе нормальне функціонування селянських (фермерських) господарств. Наприклад, в Японії частка кооперації у збуті сільськогосподарської продукції становить понад 90%, у Швеції, Данії – 80–85, у Норвегії – понад 80, у Фінляндії – 70–80, у Голландії – 50–60, у Німеччині – 36–40, у Франції – 30–35%. Питома вага кооперації у постачанні господарствам промислових засобів виробництва коливається від 40 до 70%, а в кредитуванні сільського господарства – від 26 до 80%.

Ті кооперативні підприємства, які існують на сьогоднішній день в Україні, є в основному обслуговуючими. Їхня кооперативна модель недосконала, оскільки в ній бракує завершальної ланки – виходу на споживача. Кооперативна справа потребує копійки системної роботи. Всі питання надзвичайно важливі, але головне – довіра людей. Враховуючи те, що люди мало не щодня зустрічаються з хижацькою поведінкою бізнесових структур, їм дуже важко повірити у щирість намірів організаторів кооперативу. Потрібно їх переконати і словом, і конкретними справами, що ця форма господарювання – переворот у відносинах на селі, які мають будуватися на взаємній довірі. Також посприяли б розвитку кооперативного руху не ухвалені й досі зміни до закону «Про обслуговуючі сільськогосподарські кооперативи», згідно з якими вони мали б отримати статус неприбуткових.

У питаннях розвитку кооперативного руху багато що залежить від влади на місцях. Завдання полягало в тому, щоб до кінця 2009 року в кожній області створити демонстраційну кооперативну модель, до якої увійшов один молочний, два м'ясних, три плодоовочевих і чотири кооперативи з обробітку ґрунту і збирання врожаю. Саме вони і мали б отримати державну допомогу. Але перед цим кожен мав би підготувати бізнес-план, який би мала розглянути створена в областях спеціальна комісія. Наказом міністра аграрної політики затверджено приблизний кошторис підтримки кооперативу, адже різні його види потребують різної техніки. Для 5 мільйонів особистих селянських господарств об'єднання у кооперативи – єдиний спосіб одержати державну підтримку. Іншого механізму просто не існує. І цю можливість не можна втрачати, вважає один з авторів програми розвитку кооперативного руху Роман Шмідт [3].

Для вітчизняної практики має значення дослідження зарубіжного досвіду створення корпорацій в аграрному секторі. На початку 60-х років минулого століття у США була створена Організація міжнародного кооперативного розвитку в сільському господарстві, завдяки зусиллям якої у багатьох країнах світу здійснені проекти розбудови і зміцнення кооперативних організацій, що перебувають у власності сільськогосподарських товаровиробників. Досвід кооперування і корпоратизації США може бути корисним для реструктуризації сільського господарства країн, що проходять етап ринкової трансформації, до яких належить і Україна. У США сільськогосподарська корпорація – це насамперед акціонерні товариства, які за змістом відповідають нашим товариствам з обмеженою діяльністю. При цьому партнерства як основні форми колективних сільськогосподарських підприємств відіграють в аграрній економіці цієї країни

суттєву, постійно зростаючу роль. Таким чином, враховуючи досвід США та інших розвинених країн, можна зробити висновок, що в Україні існують необхідні умови для того, щоб поряд із виробничими сільськогосподарськими кооперативами розвивати корпоративні та партнерські форми господарювання [7].

Яскравим прикладом корпоративного господарювання в Україні є корпорація «Агро-Союз». Це успішно функціонуюча агропромислова компанія, яка б будучи багатопрофільною бізнес-структурою, має чотири основних напрямки діяльності:

- сільськогосподарське виробництво, в якому відпрацьовуються економічно ефективні технології в рослинництві, молочному виробництві, свинарстві;

- розробка та впровадження агропроектів – «бізнес під ключ»;

- виробництво сільськогосподарської техніки, ангарних конструкцій і обладнання для тваринництва;

- торгівля технікою і запасними частинами.

Корпорація «Агро-Союз» – це експерт з ресурсозбереження у сільському господарстві. Більш як десятирічний досвід успішного застосування інноваційних технологій у рослинництві, молочному тваринництві, свинарстві та страусівництві на базі власного агрокультурного модельного підприємства дозволяє надавати інжинірингові та консультативні послуги з розробки і впровадження агропроектів («бізнес під ключ») у господарствах України, Росії, Казахстану. «Агро-Союз» не тільки виробляє високоякісну зернову, м'ясо-молочну продукцію, але й передає суспільству набутий досвід через майстер-класи, практичні школи та міжнародні конференції з ресурсозбереження в сільському господарстві за всіма напрямками. У такий спосіб спеціалісти корпорації шукають оптимальні й ефективні шляхи розвитку і ведуть вперед за собою своїх клієнтів [12].

У той же час 150 найбільших аграрних компаній вирощують 20% всієї пшениці, 25% кукурудзи, 35% соняшнику, виробляють до 70% соняшникової олії, понад 50% ріпаку, близько 30% всього виробництва м'яса (переважно м'яса птиці) [6].

На ефективність функціонування корпоративного сектора економіки і корпоративного управління в Україні негативно впливають такі внутрішні фундаментальні чинники: неврегульованість законодавчої та нормативної бази, недостатній розвиток і слабкий вплив інфраструктури фондового ринку, незавершений процес консолідації акцій і значна розпорошеність акцій серед численних акціонерів, виключно фіскальний характер податкової системи, низький рівень фінансування виробничого сектора економіки, незрілість фондового ринку, низька корпоративна культура [7].

Новою тенденцією у сільському господарстві є агрохолдинги. Найбільші сільськогосподарські оператори мають найвищу продуктивність виробництва серед підприємств галузі, вони вже зараз використовують технологічні розробки останніх років, які дають їм змогу виробляти конкурентоспроможну продукцію. Майже всі агрохолдинги – це вертикально інтегровані компанії, які забезпечують не лише виробництво, а й переробку та маркетинг виробленої продукції.

Дослідження, проведене Українським клубом аграрного бізнесу, виявило, що в 2007 році 25 агрохолдингів (під поняттям «агрохолдинг» ми розуміємо компанію або групу компаній, яка обробляє понад 30 тисяч гектарів землі і має подальшу переробку вирощеної продукції) обробили 2,5 млн. га землі, а наступні 70–80 великих виробників – ще додатково 1,5–2,0 млн. гектарів. За рік ситуація суттєво змінилася – сектор агрохолдингів продовжував стрімко розвиватися. Отже, за оцінками експертів, на кінець 2009 року можна констатувати такі результати: кількість агрохолдингів перевищить 40, в сумі вони оброблятимуть 4,0–4,5 млн. га. При цьому близько 100 наступних у рейтингу найбільших господарств будуть працювати на площі у 2,2–2,5 млн. га.

Отже, на кінець 2009 року найбільші компанії акумулюють до 1/5 частини усіх орних земель України [6].

22 грудня 2009 р. Верховна Рада на заміну Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо підтримки агропромислового комплексу в умовах фінансової кризи», який був визнаний неконституційним, прийняла новий закон, що відновлює безстрокову дію фіксованого сільгосподатку, особливостей адміністрування ПДВ й інші норми закону (крім питань кредитування).

Законом внесено зміни щодо порядку використання ПДВ, нарахованого на готову продукцію м'ясо-молочних підприємств (ст. 11.21.) для здійснення дотацій на підтримку тваринництва. Передбачено, що кошти ПДВ, а це більше 2,0 млрд грн., направлятимуться переробним підприємствам та акумулюватимуться у спецфонді держбюджету. Ці кошти будуть спрямовуватися на дотування (на 1 корову) молочного і м'ясного напрямку диференційовано в залежності від кількості корів в особистих селянських господарствах та в залежності від наявності корів і навантаження, виходячи з обсягів власних та орендованих сільгоспугідь для юридичних осіб.

Від 24 листопада 2009 року, коли старий закон був визнаний неконституційним, і до вступу в дію нового закону, а також до прийняття закону про бюджет на 2010 рік, діятиме порядок надання дотацій в існуючій на сьогодні редакції без перерви (розриву в часі між відміною

і прийнятим законом), а також без застосування штрафних санкцій податковими службами до переробних підприємств.

Зміни викликані тим, що значна кількість переробних підприємств, яким на їхній відкуп були дані значні обсяги бюджетних коштів для чесного та справедливого нарахування та оплати дотацій аграріям, що поставляли сировину на переробку, почали допускати суттєві порушення і практично масово пішли на обман селян і держави. Це підтвердили перевірки Рахункової палати, ГоловКРУ, ДПА, Мінагрополітики. Тож прийнятий законом порядок забезпечить прозорість та об'єктивність виплати дотацій для підтримки найбільш проблемної і важливої галузі в тваринництві – молочного і м'ясного скотарства [11].

Після прийняття Закону про Держбюджет відбудеться зміна видачі ПДВ – дотацій. Сума ПДВ буде направлятися в Спецфонд Держбюджету для подальших доплат з розрахунку на одну корову, а порядок виплат буде встановлювати Кабінетом Міністрів.

Проте, на думку учасників ринку, такий механізм акумулювання і розподілення ПДВ – дотацій через Спецфонд державної скарбниці є непрозорим, сприяє корупції і не стимулює розвиток тваринництва в Україні. Насправді ж, важко сказати наскільки ефективною буде дана система, оскільки все залежатиме від бюрократичної процедури нарахування цих дотацій.

На даний момент, поки не прийнятий Держбюджет на 2010 р., виробник щомісячно отримує дотації відповідно до реалізованої кількості молока і м'яса. В майбутньому, на них чекає складна процедура подачі документів на отримання допомоги, яка розподіляється Спецфондом, та очікування на неї.

Ефективність такого механізму не матиме прямого впливу на збільшення поголів'я корів в Україні, тому щоб підняти молочне тваринництво, потрібно направляти кошти на підтримку і розвиток великотоварного виробництва молока. Також неправильною на нашу думку є сама система дотування, оскільки допомогу отримують як виробники м'яса, так і виробники молока, що здають сировину на переробку, а новий механізм передбачає тільки дотації на корів, незалежно від того чи йде молоко від цих корів на переробку чи ні. Тобто це створюватиме таку ситуацію, коли одні виробники дотуються за рахунок інших. Правильним буде стимулювання не тільки молочного виробництва, але і м'ясного, тому що воно знаходиться на межі загибелі.

Оскільки це рішення приймається не на один рік, потрібно враховувати, щоб непряма державна підтримка була прозорою і спрямовувалася у всі напрямки тваринництва.

Сьогодні бюджети – місцевий і державний – поповнюються як за рахунок юридичних осіб, так і за рахунок фізичних осіб. Так, для юридичних осіб – агропідприємств – податкове навантаження здійснюється цілим рядом податків і платежів до різних фондів.

Оподаткування сільгоспвиробників усіх форм власності повинно бути набагато простішим, зрозумілим і прозорим для всіх. Від такого підходу до питань оподаткування виграють і товаровиробник, і держава. Свідченням цього є практика європейських держав. Наприклад, у Польщі аграрій сплачує єдиний податок на 1 гектар. В наших умовах це може бути від 50 до 70 грн. з 1 га – просто і зрозуміло.

Різні методи розрахунку податків, у різні терміни подання і сплати податків завдають великого навантаження бухгалтерському персоналу. Для спрощення оподаткування сільгоспідприємств у перспективі необхідно зменшити кількість податків до одного або двох. А саме:

а) податок на 1 га сільськогосподарських угідь.

б) відрахування до соціальних фондів, які б акумулювалися на одному рахунку з подальшим розподілом на всі напрямки видатків за соціальними стандартами згідно Закону «Про державний бюджет».

У багатьох країнах світу аграрії мають дотації на 1 гектар. Тому необхідно в держбюджеті обов'язково передбачити дотації на виробництво тваринницької продукції та на 1 га ріллі, оскільки сільське господарство – специфічна галузь, яка не може отримувати надприбутки, які є в інших галузях господарювання [2].

У країнах із розвинутою ринковою економікою діють кредитні системи для сільських господарств із високим рівнем державної підтримки, кооперативними принципами функціонування. У ФРН кредити надаються на строк 6, 10, 15, 20 років під 8–9% річних. У США від 40 до 80% сукупних виробничих витрат фермерів покривається за рахунок кредиту, частка позичкового капіталу становить при купівлі нерухомості до 70%, машин та устаткування – від 40 до 70%, худоби – близько 50%; причому понад 70% усіх сільськогосподарських машин американський фермер купує за лізингом у кредит строком на 5–8 років із річною ставкою 3–5%. Товаровиробник має досить широкий вибір різних видів пільгових кредитів і банків-кредиторів.

Зарубіжний досвід свідчить, що в економічно розвинутих країнах функціонує добре розгалужена кредитна система, яка стимулює ефективний розвиток кредитних відносин і кредитного забезпечення. До країн із найвищою питомою вагою позичкових коштів в аграрному капіталі належать Англія і Німеччина – близько 50%, Франція – понад 40, Італія та Бельгія – понад 30%. У країнах Євро-

пейського Союзу 40% господарств повністю залежать від залучення позичкових коштів і лише 25% фермерських господарств обходиться без банківських кредитів [5].

Для того, щоб трансформаційні зрушення в суспільстві були ефективними, потрібно створити спеціальну кредитну систему для сільськогосподарських підприємств.

Першою складовою цієї системи має бути Аграрний банк. Він має стати інститутом здійснення фінансово-кредитної політики в аграрному секторі економіки, центром зосередження всіх фінансових ресурсів галузі та координування кредитно-фінансових потоків. Другою складовою цієї системи повинна стати парабанківська система. Вона має складатися з лізингових компаній, фінансового ринку, який надає можливість залучати додаткові грошові ресурси через продаж цінних паперів позичальників, товарного ринку, що створює умови для одержання додаткових фінансових ресурсів на форвардних або ф'ючерсних умовах та постачальників матеріально-технічних ресурсів. Третьою ланкою цієї системи повинні бути гарантійні установи, які б включали товариства взаємного гарантування, а також дієва система страхування сільськогосподарського виробництва та ефективні механізми гарантування повернення кредитів. Четверта складова кредитної інфраструктури – це Фонд страхових і кредитних гарантій, який би мав формуватися на основі державних програм здешевлення кредитів і страхування. Окремо в цій складовій кредитної системи мали б бути інституційні ланки, які б здійснювали нормативно-законодавче регулювання відносин між кредиторами та позичальниками, рейтингові агентства підприємств АПК, бюро кредитних історій сільськогосподарських позичальників, розвинутий інструментарій кредитних операцій (іпотека, вексель, лізинг, факторинг тощо). Особливо важливо, щоб кредитне забезпечення сільськогосподарських підприємств відбувалось на ринкових засадах, але з елементами державного регулювання.

Рішення Конституційного суду про відміну Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання негативним наслідкам впливу світової фінансової кризи на розвиток агропромислового комплексу» від 04.02.2009 р. № 922-VI, звільнило банки, які отримали рефінансування НБУ, від зобов'язань пролонговувати кредити сільгоспвиробникам. Цей закон зобов'язував банки зберігати процентну ставку за пролонгованими кредитами та забороняв переоцінювати вартість застав і знімати комісію за реструктуризацію позичок.

Насправді, через недотримання банками вимог цього закону, аграрії не змогли отримати максимальну вигоду від пільгової реструктуризації боргів. У кожному окремому випадку рішення приймалось не

відповідно до законодавчих вимог, а керуючись фінансовим станом чи кредитною історією тої чи іншої юридичної особи.

Теоретично, починаючи з 24 грудня 2009 р., банки мають право вимагати від боржників виконання кредитних зобов'язань, які не були пролонговані на діючих умовах, а у випадку їх невиконання – стягнути борг в судовому порядку. Але на практиці вони це не часто застосовують. Якщо банки бачать, що боржник може покращити в майбутньому свій фінансовий стан, то не застосовують суворі санкції, а дають можливість відтермінувати йому виплату кредиту.

Малопомітне місце у загальній системі страхування посідає страхування сільськогосподарських ризиків. Останніми роками обсяги щорічних страхових платежів за добровільним страхуванням урожаю сільськогосподарських культур і тварин дорівнювали лише 4–7 млн. грн., що становило 0,21–0,25 % загального обсягу зібраних страхових премій. Отже, нині сільськогосподарські підприємства не сприймають страхування як дієвий інструмент мінімізації своїх ризиків. Основні причини цього: недосконалість страхового законодавства щодо здійснення обов'язкового страхування сільськогосподарських ризиків; висока вартість страхової премії для страхувальника; використання системи «податкового кредиту» щодо компенсації частини сплаченої страхувальником страхової премії; низька страхова культура страхувальників і недостатній рівень кваліфікації працівників страхових компаній; недовіра потенційних страхувальників до страхових компаній; відсутність постійної прозорої та доступної інформації щодо їх діяльності. Розроблена Концепція розвитку страхового забезпечення сільськогосподарських підприємств дасть змогу створити основу надійної й ефективної системи агрострахування як підґрунтя для стабілізації сільськогосподарського виробництва [8].

Вступ до СОТ приніс Україні багато позитивних моментів, але також і низку негативних речей. Особливо це стосується продукції тваринництва. Зокрема, в Україну вже імпортовано безпрецедентну кількість м'ясної продукції: 398,3 тис. т, у т.ч. яловичини – 16,5 тис. т, свинини – 216,6 тис. т, м'яса птиці – 165,2 тис. т. Майже 40% завезеного по імпорту м'яса птиці та свинини, а також 90% яловичини – низькосортна продукція. Все це призвело до різкого зниження конкурентоспроможності м'ясної галузі [1].

Внаслідок цього м'ясопереробні комбінати не хочуть приймати від великих корпорацій живих свиней, бо завантажили свої потужності дешевим імпортним м'ясом. А це завдає тваринницькій галузі значних збитків. Адже порушується технологія вирощування свиней, що складається з кількох етапів, які суворо обмежені у часі. Зокрема, свиней

почали затримувати на відгодівлі довше ніж слід, що збільшує витрати кормів. Крім цього, перетримані свині дають більше сала, а не м'яса, а сало – продукт не ужитковий. Але виробники знайшли вихід із даної ситуації. Свою продукцію збувають дрібним переробним підприємствам і перекупникам.

Тому держава повинна максимально обмежити ввезення м'ясної сировини на митну територію України, застосувавши такі інструменти, як квотування імпорту м'яса свинини і птиці, а також ввести захисні змішані ставки мита для захисту своїх товаровиробників.

Сектор переробки молока є експортно-орієнтованим. Українська молочна продукція постачається у 73 країни світу. Частка експортованого молока у структурі переробки коливається протягом 2000–2007 рр. від 20 до 40%. До експортної групи належать такі види продукції: сири всіх видів, сухе молоко, тваринне масло, вершки та згущене молоко. Найбільшим споживачем молочної продукції, виробленої в Україні, є країни СНД. Зростає експорт і в інші країни [4].

Зі вступом України до СОТ значно зростають вимоги щодо санітарних норм та якості сировини для м'ясо- і молокопереробних підприємств. Тому на часі гостро стоїть проблема технічного переоснащення й упорядкування молочних блоків, удосконалення системи доїння корів із використанням нових доїльних агрегатів, концентрації поголів'я корів шляхом створення як великих товарних тваринницьких ферм, так і міні-ферм не менше як на 20 корів. Назріла необхідність розв'язання проблеми широкого застосування прогресивних і ресурсозберігальних технологій виробництва молока [9].

Актуальним на сьогоднішній день є створення вільної зони між Україною та ЄС. Членство України в СОТ дає можливість укласти з Європейською стороною угоду про вільну торгівлю, проте існує проблема доступу сільгосптоварів і харчових продуктів українського походження на ринок ЄС, зокрема, вирішення комплексу питань, пов'язаних із санітарними та фітосанітарними заходами й стандартами якості. Як відомо, в Європейському Союзі вимоги до якості продуктів харчування значно вищі, а високий рівень субсидіювання в ЄС загострює конкуренцію на українському ринку. Згадані фактори, в свою чергу, можуть мати негативний вплив на конкурентоспроможність продукції українських товаровиробників в умовах функціонування зони вільної торгівлі.

Для того, щоб захистити інтереси наших сільгоспвиробників, необхідно визначити перелік конкурентоздатної продукції, на яку при створенні зони вільної торгівлі буде розповсюджуватись нульова ставка мита, та сформувати перелік можливих вилучень продукції з режи-

му вільної торгівлі між Україною та ЄС. Це повинно бути основним з української сторони при проведенні перемовин.

Українські чорноземи, добрі природні кліматичні умови на більшій частині України, низька вартість активів і потенційно низька ціна на землю порівняно з іншими країнами, транзитне значення України в геополітичному просторі, великі експортний потенціал та його диверсифікація, відносно низька вартість більшості ресурсів аграрного виробництва – все це становить значний інтерес як для внутрішніх, так і для зовнішніх інвесторів.

Європейський банк реконструкції та розвитку – найбільший інвестор сільськогосподарського сектора регіону, а також найбільший фінансовий інвестор в економіку України. Залучення ЄБРР у сектор сільського господарства дасть можливість охопити весь виробничий ланцюг, починаючи з вирощування й обробки продукції та закінчуючи розповсюдженням продовольчих товарів, їх упакуванням і роздрібним продажем. Окрім того, ЄБРР відіграє важливу роль у розвитку сектора шляхом підтримки місцевих та іноземних корпоративних клієнтів, а також мікро, малих і середніх підприємств.

Інвестувати агровиробництво готове також представництво IFC в Україні. Стратегія цієї компанії полягає в тому, щоб сприяти розвитку аграрного потенціалу України. Сектори, які цікавлять IFC, – це експорторієнтовні галузі, такі як молочна продукція, соки і напої та м'ясопереробна галузь. А ось цукровиробництво експерти IFC вважають непривабливим і неконкурентоспроможним.

Відсутність купівлі-продажу земель сільськогосподарського призначення в Україні, хоча іноземні інвестори, як і наші можновладці, добре знають, що вона насправді здійснюється за тінновими схемами; корумпованість у вищих щаблях української влади, недосконала система державного регулювання та інвестиційного законодавства; нестабільна політична ситуація в Україні залякує іноземного інвестора вкладати кошти в розвиток аграрного сектора економіки. Ось чому, на сьогоднішній день 91% вкладених коштів у агропромислове виробництво – це наші внутрішні інвестиції.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аграрна політика в Україні має бути спрямована на структурну перебудову агропромислового комплексу, удосконалення його функціонально-компонентної і територіальної структури, збалансування усіх його галузей, підвищення продуктивності та економічної ефективності використання аграрно-ресурсного потенціалу, стабільне нарощування виробництва агропромислової продукції, збільшення і диверсифікацію її експортного потенціалу, підвищення її конкурентоспроможності та

доступ на ринок ЄС, створення досконалої інфраструктури аграрної сфери, завершення реформування земельних і майнових відносин. І як результат – забезпечення продовольчої безпеки і покращення її індикаторів, що можна досягнути, використовуючи організаційні, податкові, кредитні, страхові, зовнішньоекономічні та інвестиційні механізми державного регулювання агропромислового виробництва, але не кожного зокрема, а разом узятих – у комплексі.

1. Бакуменко О. Успішне тваринництво – гарантія продовольчої безпеки України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua>

2. Головок Віталій. Необхідно спростити оподаткування сільгосп підприємств. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua/>

3. Карпенко О. Кооперативи – селянська надія / О. Карпенко // Сільські вісті. – 2009. – № 97. – 27 серпня.

4. Козак О.А. Український молочний сектор: тенденції та перспективи розвитку. АГРОІНКОМ / О.А. Козак. – 2008. – №3–4. – С. 40.

5. Колотуха С.М. Кредитування сільськогосподарських підприємств як ефективне джерело інвестиційної діяльності / С.М. Колотуха, І.П. Борейко // Економіка АПК. – 2009. – № 1. – С. 92.

6. Концентрація агровиробництва – об'єктивна відповідь на виклики часу. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua/>.

7. Литвинчук І.Л. Використання світового досвіду корпоративного управління в аграрному секторі економіки України / І.Л. Литвинчук // АГРОІНКОМ. – 2008. – №5–6. – С. 46.

8. Мельник Ю.Ф. Агропромислове виробництво України: уроки 2008 року і шляхи забезпечення інноваційного розвитку / Ю.Ф. Мельник, П.Т. Саблук // Економіка АПК. – 2009. – № 8. – С. 8, 14–15.

9. Паштецький В.С. Комплексний підхід до розв'язання проблем виробництва продукції скотарства в Автономній Республіці Крим / В.С. Паштецький, А.О. Колчев, О.В. Приходько // Економіка АПК. – 2009. – № 3. – С. 117.

10. Підсумки роботи агропромислового комплексу у 2009 році. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua/>

11. Підсумки роботи АПК за 2009 рік. Прес-служба МінАП. 18.01.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua/>.

12. Світова криза – стимул для розвитку АПК. Аналітика. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua/>

13. Туган-Барановський М.І. Кооперація, її природа та мета / М.І. Туган-Барановський. – 2-ге вид. – Львів, 1936. – 142 с.

14. Щекович О.С. Використання зарубіжного досвіду державного регулювання економіки АПК в Україні / О.С. Щекович // Економіка АПК. – 2009. – № 1. – С. 141–142.